

УДК 141.7:316.722 (045)

Г. М. Клешня

РОЛЬ ТРАДИЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ КУЛЬТУРИ У СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОБИ

Національна академія державного управління при Президентові України

Анотація. У статті здійснюється спроба відобразити роль традиційних культурних цінностей у контексті цінностей інформаційного суспільства, що формуються у ході суспільного розвитку інформаційної доби. Окрема увага приділяється осмисленню морального стану сучасного суспільства, аналізу ціннісних установок традиційного та інформаційного суспільств, виявленню впливу керованого інформаційного поля на трансформацію моральних аксіологічних засад. Відзначається, що збільшення впливу інформаційного простору на свідомість корелює зі зростанням конфліктних ситуацій в світі.

Ключові слова: культурні цінності, традиційне суспільство, інформаційне суспільство, інформаційна доба, соціокультурні суперечності, комунікація, моральні цінності.

Вступ

Починаючи з другої половини ХХ століття, динаміку соціокультурного розвитку людства значною мірою визначає активне зростання ролі інформації, як у сенсі технологій комунікування, так і насиченості контенту. Основою інформаційного суспільства виступають знання, інформація, інтелектуальні технології та новий спосіб організації технологічної сфери, для якої характерним є переведення і збереження інформації в цифровому форматі (дигіталізація). За таких умов, найбільш ефективним стає мережевий спосіб комунікації. Зазначені особливості інформаційної доби суттєво впливають на трансформацію соціокультурного середовища, що потребує філософського осмислення.

Для сучасного світу основною практикою міжособистісної комунікації стають форми, які не пов'язані з безпосередніми особистісними контактами, що актуалізує таку проблематику в сфері інформаційної культури, як персоналізація та індивідуалізація (Ченбай, 2017). Зазначеним проблемам приділяли увагу низка дослідників, серед яких: Х. Арндт, З. Бауман, У. Бек, М. Кастельс, С. Кара-Мурза, Н. Луман, О. Панарін, Е. Тоффлер, Е. Фромм та інші.

Перехід до цифрового способу передачі інформації має наслідком функціонування мережевої культури в якості домінуючої, поступовий занепад інтелектуальної, осмисленої книжкової культури та, безпосередньо, – усного слова. Про зміну соціокультурної реальності свідчить поява нових видів діяльності, що виконуються лише он-лайн. Сучасне спілкування формує нову мову й особливе медіалінгвістичне середовище, про що зазначає, зокрема, О. Антіпова (Антіпова, 2013). Зростаючий розвиток інформаційної сфери створює передумови для значних соціально-економічних, політичних і культурних змін у житті суспільства. Інформація перетворюється з інструмента комунікування на самоціль, упорядковуючи поведінку, нахили людей та їхні інтереси, впливаючи на трансформацію мовленевої культури (Дротянко, 2014). Змінюються стандарти культури та її цінності: мораль і етика втрачають місце культурного імперативу міжособистісних стосунків. Та чи формує інформаційна доба свої культурні цінності? До того ж, чи повністю відмовляється людство від аксіологічних засад, що формувалися впродовж багатовікової історії людства? Спробуємо окреслити відповіді на ці питання в межах даної роботи.

Мета і завдання

Мета статті полягає у розкритті ролі традиційних культурних цінностей і цінностей інформаційного суспільства в соціокультурному розвитку суспільства інформаційної епохи. Метою статті обумовлюються такі завдання: аналіз ціннісних установок традиційного та інформаційного суспільств; осмислення змін морального стану суспільства на зламі епох; виявлення особливостей комунікації та її впливу на трансформацію моральних ціннісних установок.

Методологія дослідження

Сформульовані мета і завдання дослідження детермінують застосування відповідного науково-методологічного інструментарію. Зокрема у роботі, для розкриття змісту традиційних культурних цінностей і цінностей інформаційного суспільства, а також їхнього порівняння, застосовані соціокультурний та компаративний методологічні підходи у їхній діалектичній єдності. Крім того, у процесі дослідження використано загальнонаукові методи і принципи: сходження від абстрактного до конкретного; відповідності й відносності; аналіз і синтез; узагальнення; дедукція; індукція та ін.

Результати

Глибинні структурно-функціональні зрушення суспільства, що пов'язані з його інформаційним утвердженням в сучасному світі, поширюються в глобальному просторі й впливають на всі сфери життєдіяльності сучасної людини. У філософсько-методологічному вимірі під інформаційним простором розуміють середовище поширення інформації в соціумі, що перебуває під впливом культурних, економічних, політичних, технологічних та інших факторів (Ненашев, 2008: 5). Але всі зазначені вище фактори є продуктом результату діяльності соціуму, а отже, взаємозалежними та несамостійними самі по собі.

Специфіка соціокультурного підходу до інформаційного простору полягає у виявленні взаємозв'язку засобів масової інформації з трансляцією культурних моделей, що задають соціальну ідентичність індивідів. Взаємодія й навіть протиборство наявних в інформаційному просторі моделей самоідентифікації, у свою чергу, веде до різкого зростання обсягів інформаційного контенту з наперед визначеними сенсами, призначенням якого є керовано впливати на свідомість. Отже, інформаційний простір являє собою не лише сукупність різноманітних даних, накопичених людством, він виступає також середовищем маніпуляцій із масовою свідомістю (Пода 2016), що зрештою знайшло відображення

у працях як закордонних, так і вітчизняних дослідників, зокрема: Л. Дротянко; Г. Почепцова; Т. Поди; С. Топалова та багатьох інших.

У результаті перебування у світі суперечливих інформаційних потоків, людина вивільняється від особистих ідентифікаційних маркерів, таких як: громадянство, національна, статева, вікова приналежність й інших факторів самоідентифікації. На цьому етапі функціонування суспільства досягається відносна незалежність бажань індивіда (зрозуміло, прихильного до нових модифікованих цінностей) від попередньої культурної традиції (Ненашев, 2008: 11-12). У зв'язку з цим постає питання: наскільки глибоко увійшли у життя людини інформаційної доби ці зрушення? Для відповіді нам видається доцільним спочатку розглянути Людину інформаційної доби з метою з'ясування того, яке ціннісне середовище вона уособлює.

В сучасних умовах складність морально-ціннісної ідентифікації особистості обумовлюється формуванням специфічної інформаційної свідомості глобального світу, яка змінює традиційні морально-ціннісні орієнтири, а також суперечливістю сучасної ситуації: з одного боку, інформаційне суспільство вимагає від людини розкриття її творчого потенціалу, свободи самовизначення щодо норм, способу поведінки, традицій, ціннісних орієнтирів тощо, з іншого – доступність та обсяг інформації спричиняє певну віртуальність свободи, викликаючи внутрішньо-особистісні ціннісні конфлікти.

Підвищення інтересу до проблеми вивчення й аналізу цінностей завжди відбувається в період духовних криз, перелому сформованої ціннісної системи, пошуку нових культурних підвалів суспільства і орієнтації існування людини. Не менш вагомим в умовах культурної глобалізації є осмислення того, що становить духовну сутність традиційної культури, її аксіологічний базис, адже система духовних, зокрема моральних, цінностей відіграє значну роль в адаптації особистості. А в умовах соціокультурної трансформації суспільства спрямовує, сприяє або перешкоджає подальшому розвитку соціуму. Моральні цінності слугують для інтеграції суспільства, допомагають індивідам здійснювати соціально прийнятний вибір стилю своєї поведінки у важливих ситуаціях.

Без чіткого наукового уявлення про сутність і специфічні особливості, місце і роль аксіологічних основ, визначення ціннісного смислоутворюючого стрижня суспільства неможливо прогнозувати подальший суспільний розвиток. Визначення духовних основ життя та орієнтація на цінності традиційної культури відіграють консолідуючу роль у забезпеченні порозуміння у суспільстві, виконують функцію формування самосвідомості народу і функцію збереження самобутньої національної культури. Ці питання є особливо актуальними в епоху трансформації і глобалізації суспільства. Тільки досягнувши ціннісні основи власної культури, створивши умови для їхньої реалізації, можна знайти свій власний шлях розвитку. Однак інформаційна доба, як благодатне середовище постмодерної культури, ставить перед соціумом серйозні виклики у вигляді симулякризації, деконструкції та, врешті, інтерпретації історичних фактів. Як наслідок, ми змушені визнавати,

за словами Ж. Бодріяра, відображення того, чого насправді не існує (Бодріяр, 2004), як істинне відображення не лише минулого а й сучасності.

У результаті майбутнє подається як деконструкція, тобто у формі зміненого концепту, крізь призму якого сприймалась реальність до моменту деконструкції. Прикладом може слугувати ідеологія співдружності соціалістичних республік у Радянському Союзі, яку змінив концепт позаблокового статусу пострадянських держав раннього періоду незалежності. Однак і цей концепт було трансформовано спочатку на користь СНД, а згодом – інтеграції до ЄС і НАТО. У зв'язку з цим аналіз попередніх реальностей здійснюється з позицій «тут і тепер», без глибинного аналізу умов, процесів, і, що найголовніше, – наслідків. Руйнуються причинно-наслідкові зв'язки. Як наслідок, спостерігається стан невизначеності, коли просто відпущені всі сенсові рамки, які утримували сенс існуючої реальності, і є лише очікуванням сучасного, вже навіть не майбутнього, без критичного осмислення історичного досвіду. Зазначені чинники складають одну з причин відчуження людини від моральних цінностей, норм і сенсів, що стало предметом наукового обговорення останніх десятиліть та позначається як «культурна деградація» (Ю. Лотман).

У даному контексті, варто навести слова Л. Ороховської, яка зазначала, що «життя у віртуальному світі призводить до того, що люди перестають бути носіями традиційних соціальних інститутів-етносів, націй, суспільства, мови, конкретної культурної форми. Вони все більше живуть реальністю вигаданої ними нової культури, ілюзорного світу (Ороховська, 2017: 29). Зауважимо, що у цьому випадку і культура, і нові віртуальні світи, здебільшого сконструйовані не самим індивідом, адже у світі готових кліше, творчість, як акт творення нового, перетворюється на процес копіїзації».

Єдиний інформаційно-комунікаційний простір України став частиною світового інформаційного простору, набувши при цьому як позитивних, так і негативних рис, притаманних глобальному інформаційному суспільству. В усьому світі поглиблюються негативні наслідки надмірного захоплення людиною роллю інформації, що загалом змінює ціннісні орієнтації як індивідів, так спільнот і, як наслідок, спостерігається різкий сплеск розвитку субкультур за рахунок нівелювання традиційної культури. Посилюється роль малих груп, відбувається зміна характеру міжособистісних відносин, що, на нашу думку, повністю відповідає концепції зсуву парадигми М. Мафесолі, який стверджує, що «індивідуалізм не є універсальною цінністю ні в часі, ні в просторі, ми можемо припустити, що принцип індивідуалізації дедалі більше заперечується в самому серці західної цивілізації» (Мафесолі, 2018: 67). Отже, світ змінюється. І незаперечно ще десять років тому цінності індивідуалізму виявляються під питанням. Швидко змінюється західна, «єдино вірна» для нас, парадигма, але ми цього ще не помічаємо. Чому так сталося? Адже, нібито відкриті інформаційні простори дають можливість бути частиною світового, або хоча б бути проінформованим про зміну світового «мейнстріму».

Вище ішлося про зміну політичного концептуального поля. У царині соціальності в глобальних масш-

табах відбувається таке ж саме радикальне конструювання віртуальної реальності. Тоді, коли Європа вже змінила вектор від автономності, індивідуалізації та космополітичних гасел «громадянина ЄС» до соціалізації у межах малих, у тому числі, національних груп, ми лише намагалися опанувати індивідуалізацію за західним зразком. Але чи стали ми поділяти ту систему цінностей, яку називають традиційно-європейською? Більше того, чи усвідомлюємо ми її повною мірою? І чи готові ми беззаперечно прийняти зміни, що продукуються в глобальному світі головними гравцями, якщо не розуміємо до кінця ані сутності того, що змінюється, ані наслідків цих змін?

Переосмислення духовних цінностей і пріоритетів, поява нових, тих, що відповідали б запитам сьогодення та були адаптовані до звичних цінностей і витримували критичне осмислення, – складний, тривалий, а головне є об'єктивним та неминучим процесом, який ніколи в історії не проходив так блискавично, як у сучасному світі. Людство XXI ст. живе ілюзіями кардинальних змін вікових цінностей на нові. Але в перехідні періоди свого існування соціум генерує не тільки інноваційні ідеї, а й повертається до первісних форм соціокультурного існування.

Даний процес, який Й. Хейзінга назвав «варваризацією», сучасними дослідниками позначається як архаїзація (Орденів, 2018). Архаїзація описується як результат проходження суб'єктом культурних програм, що історично склалися в пластах культури, та сформувалися в більш простих умовах. Вони не відповідають зростаючій складності світу, характеру і масштабам небезпек. Архаїзація є лише формою регресу, в якій програма діяльності має притаманний для додержавного суспільства характер, пов'язаний із доосовою культурою та з пануванням чисто локальних світів, у яких відносини є заснованими на емоціях людей, чий світогляд обмежувався особисто знайомими членами локального співтовариства, що не знали розвитку як культурної цінності. Фактично, описана у далекому 1988 році М. Мафессолі, нова соціальна реальність «Часу племен» є певним підтвердженням стану архаїзації глобального світу. Класи, страти, прошарки та інші соціальні групи швидко змінюють свій склад і власні кордони; динаміка та зміст життя сучасного суспільства визначається складною взаємодією їхніх інтересів. Натомість в Україні досі осмислюється індивідуалізація та відбувається пришвидшення переходу з групи в групу, що ускладнює процес ідентифікації людини із соціальними стратами. Тобто, навіть до «пори племен» як до стану «пост» ми лише наvertsаємось, і відбувається це за рахунок посилення ролі кумівства, використання родинних і особистісних зв'язків і т. д., усього того, що у нашому антиморальному соціумі проявляється у формах корупції.

Система цінностей культури постсучасності характеризується такими ознаками, як трансформація статусу традиційних цінностей: послаблюються колективістські начала; працелюбність підмінюється креативністю (або здатністю до компіляції, як ми зазначали вище); космополітизм доповнюється місцевим патріотизмом (або ж – містечковістю); громадський патріотизм замінюється національним; трансформується змістовне наповнення окремих цінностей, на-

приклад, свобода як автономія особистості перетворюється на свободу вибору та проголошення самих моральних цінностей; автономна особистість, з установленими моральними переконаннями, замінюється суб'єктом із гнучкою мораллю; змінюються пріоритети в системі цінностей на користь споживацьких, утилітарних; у контексті культури постсучасності провідне місце посідає посттолерантність як єднальний фактор мультиморальності.

Історичний досвід демонструє перманентний тривалий процес відмови від традиційних цінностей і повернення до них знову не як переосмислення, а як творення нових. Плюралізм цінностей не компенсує брак стійкої системи взаємостосунків, які б сприяли росту духовного потенціалу людей, а лише свідчить про процес пошуку, критичної точки стану «заперечення заперечення». Отже, знову стають актуальними «абсолютні» та фундаментальні цінності – життя, здоров'я, істина, краса, добро, родина, робота, добробут, благополуччя дітей тощо, незважаючи на їхній амбівалентний характер. На рівні суспільства, соціальної групи, окремої особистості вони виконують роль «архітектора» соціокультурного простору, оскільки мають об'єктивний характер, хоча в основі своїй є суб'єктивними.

Ціннісний «дефіцит» українського суспільства є віддзеркаленням світової духовної кризи, який активно компенсується цінностями, що визначаються західним менталітетом: індивідуалізм, прагматизм, активізм, техніцизм, але вони не співпадають із характеристиками власного менталітету українського народу. Представнику українського соціуму серед названих є відносно близьким лише індивідуалізм, який має чітку емоційну (а не раціональну, як у західноєвропейському варіанті) забарвленість.

Слід визнати, що українське суспільство продовжує перебувати в стані «розмитості» аксіологічних орієнтирів та відсутності твердих переконань щодо ідеалів, моральних цінностей, про що свідчать численні опитування, які проводить Український інститут соціологічних досліджень. Репрезентовані цінності залишаються малорозвиненими, формально заявленими, вони не стають загальноприйнятими, що призводить до розколу суспільства.

Суспільна свідомість базується на двох типах систем цінностей: інноваційній, модерній (людська особистість, гідність, самореалізація, певний гедонізм тощо) та традиційній (консерватизм, родинні цінності тощо). І остання, за висновками дослідників, залишається визначальною. Відсутність загальноновизнаної системи моральних цінностей завжди спричиняє втрату морального здоров'я народу, соціуму, спричиняє дезорієнтацію і певну небезпеку в сенсі духовної цілісності. Основні декларовані ціннісні пріоритети українського суспільства – справедливість, стабільність, добробут, права людини, правопорядок, рівність усіх перед законом, духовність, патріотизм, взаєморозуміння та взаємодопомога. Їх можна сьогодні визначити як моральну основу подальшого існування української нації і держави, що постають як концептуальний консолідуючий чинник самозбереження нашого суспільства та фундамент для його ефективного і гармонійного розвитку, сми-

слоутворюючий компонент соціокультурної ідентичності як особистості, так і соціуму.

Відцентрові тенденції постсучасного світу посилили прагнення людини отримати надійний засіб адаптації до «розщепленої та розколотої» культури, добути чи зберегти свою ідентичність. Характерною об'єктивною особливістю розвитку людства є зміна системи цінностей. Цінності постійно виникають, поширюються, функціонують впродовж певного проміжку часу, розчиняються, зникають, знову виникають тощо. Тобто вони функціонують у суспільній структурі як ідеї-цінності соціальних груп, спільнот, класів, їхніх політичних представництв. Система цінностей завжди виступає у вигляді сукупності цінностей певної соціальної групи як організованої суспільної сили. У цьому зв'язку виникає проблема гармонізації цінностей соціальних груп і суспільства загалом. Як свідчить історичний досвід людства, інколи невідповідність цінностей різних соціальних груп приводить до революцій і зміни як місця соціальних груп у суспільній організації, так і до перегляду системи цінностей та формування нових, компромісних аксіологічних систем.

Р. Інглгарт пов'язує зміну системи цінностей із зміною поколінь, оскільки у межах одного покоління цінності практично не змінюються. Він слушно зазначає, що взаємозв'язок системи цінностей і соціально-економічного статусу мають складний і парадоксальний характер. У сучасних умовах, зазвичай, постматеріалісти мають солідну роботу, кращу освіту і вищі доходи, ніж матеріалісти. Водночас, для цінностей, на які вони орієнтуються, характерною є спрямованість не стільки на обов'язкову зайнятість і високий дохід, скільки на цікаву роботу та підвищення соціального статусу. Однак ми маємо сумніви в універсальності цієї тези. Особливо після світової економічної кризи 2008 року. Дійсно, на початку нового тисячоліття значно зросло економічне значення соціального прошарку інтелектуалів, «білих» та «блакитних комірців», які, відповідно до висловленого припущення, не повинні сповідувати винятково матеріалістичних цінностей. Але практика свідчить, що ні закони природи, з фізіологічними потребами людини, ні, тим більше, соціально-економічні принципи не змінилися. І вони не можуть бути зміненими з низки причин.

Людина постіндустріальна, як і людина індустріальної і доіндустріальної доби, потребує задоволення своїх фізичних потреб. Щодо задоволення потреб культурних та соціальних, ми можемо дати одну-єдину відповідь – інформаційний відкритий простір із фактично безмежними можливостями. Але статистика переконує нас, що кількість населення земної кулі невпинно збільшується. І, за підрахунками, чисельність людства у 2017 році сягнула 7,5 мільярдів чоловік. А ресурси є обмеженими. Попри всі переконання у зміні ціннісних орієнтирів людства, описана Абрахамом Маслоу (Маслоу, 2003: 19) в 1943 році ієрархічна модель потреб людини теж лишається незмінною: лише задовольнивши базові потреби, – фізіологічні та безпекові – виникає необхідність задоволення потреб соціалізації та самовизначення, творення. Ми переконані, що неможливо змінити порядок потреб, які корелюють із ціннісними

установками людини, що не є тотожними, але надзвичайно близькими. І, у принципі, наведене вище лише підтверджує, що у певній частині населення базові потреби, які пов'язані зі стабільністю фінансового забезпечення, є повністю задоволеними. Це й актуалізує потребу у самореалізації та підвищенні соціального статусу описаної категорії. До цього можемо лише додати, що на межі тисячоліть середній клас – це далеко не все населення Землі у глобальному масштабі. Більше того, цей прошарок стає дедалі меншим. Тому не можна на підставі результатів опитування спеціально відібраних респондентів, ба, навіть і серед мешканців цілої країни, вибудовувати нові аксіологічні парадигми у глобальному масштабі. Результати економічної кризи значно змістили вектор потреб населення навіть у США, підтвердженням чого стало обрання Дональда Трампа з кардинально антиліберальною політичною програмою, яка швидше за все відповідає ціннісним концепціям домодерного періоду, у його далеко не найкращому варіанті.

Ще однією ознакою часу є релігійний ренесанс. Людство вкотре прагне віднайти Бога, або релігію для себе. За різноманіттям релігійних практик та культів сучасний світ перевершив Римську Імперію наприкінці язичництва. Відбулась така собі «індивідуалізація» якщо не Бога, то, принаймні, культу. Зріс також інтерес до традиційних форм релігійності, аж до релігійного фундаменталізму. Приводом для збройних конфліктів, як у часи хрестових походів, знову стає релігія.

Отже, криза соціокультурної ідентичності, безумовно, є явищем світового масштабу. Водночас, для України вона набула специфічних рис та особливої гостроти через культурно-історичну та соціально-політичну своєрідність розвитку країни. Головною її причиною, безумовно, є культурна глобалізація, однак, поряд із цим, існують і внутрішні фактори кризи ідентичності в українському суспільстві: розгубленість людини щодо ототожнення себе з певними цінностями і вибору моральних орієнтирів. Це виявилось в розриві спадкоємності, коли попередня зруйнована ідентичність має бути замінена новою.

Обговорення

Ознакою постсучасного світу є ціннісна криза, яка викликана активними намаганнями створити сукупність «генералізованих» глобальних людських цінностей. Проблематику аксіологічної кризи сучасності досліджували З. Бауман, К. Бейд, Р. Інглгарт. Посилення кризового стану та зростання у зв'язку з цим непередбачуваності людського буття, почуття незахищеності перед неконтрольованими глобальними змінами стимулює відмову від досягнення стратегічних цілей та завдань, дезінтегруючи приватне і публічне життя, порушуючи моральні та традиційні цінності.

За словами З. Баумана, у сучасних умовах партнерство вже не є тим, що має досягатися через тривалість зусиль і періодичних жертв, а є чимось таким, від чого очікують миттєвого задоволення, що відкидається, якщо не виправдовує цих очікувань, і що підтримується лише доти (і не більше), доки продовжує давати насолоду. За визначених умов, навіть найменша перешкода здатна знищити любі

партнерські відносини, а незначні непорозуміння здатні перетворитися на гострі конфлікти (Бауман, 2005: 198).

У свою чергу, аксіологічна криза веде до втрати соціокультурної ідентичності, що інтенціонально зумовлено глобалізаційними процесами. Аксіологічна криза та втрата соціокультурної ідентичності є абсолютно взаємозалежними, співвимірними і невіддільними процесами. А оскільки вони існують в єдиному соціокультурному просторі, то відокремлено не можуть бути вирішеними. Така комплексна криза повною мірою проектується на сучасне українське суспільство, маючи спільні наслідки: позитивні – у вигляді розширення адаптивних можливостей людини постсучасності; негативні – у вигляді ескапізму, безперспективності світобачення, невміння визначати стратегічні завдання і цілі, орієнтованість на поточні проблеми буття, самотність тощо.

Отже, на порядку денному – посилення аксіологічної компоненти. Пошук виходу з глобальної кризи особистості здійснюється в декількох напрямках: конструювання нової ідентичності на основі загально-моральних цінностей, культурних універсалій і повернення до традиційних культурних цінностей. Існування флюктуючої ідентичності, як у світі, так і в українському суспільстві, зумовлює висунення на перший план своєрідного набору духовних (зокрема, моральних), перевірених часом цінностей: добро, свобода, сенс життя, справедливість, совість, взаємоповага, людська гідність, добродійність, людяність, а також родинні цінності. Традиційні духовні цінності українського суспільства є перепорою для маніпуляцій та різного роду нав'язування щодо соціокультурної ідентифікації, для творення так званої глобальної ідентичності.

Людство загалом має певні співпадіння духовних цінностей, різниця полягає в їхній ієрархії, у встановленні пріоритетів. Проблема ідентичності для українського суспільства, на перший погляд, є занадто абстрактною, затеоретизованою. Перевага тимчасового особистого інтересу над духовними цінностями; відсутність чіткої системи цінностей, моральних настанов; ерозія моральності – все це безпосередньо впливає на рівень конфліктності в суспільстві. Втрата моральних імперативів у різних сферах суспільного життя – економіці, політиці, сфері управління тощо – загострює питання дегуманізації, десоціалізації, ускладнює конструювання єдиної моделі соціокультурної ідентичності для соціуму. А це і є головним критерієм життєвого потенціалу та суспільного розвитку, здатності виявляти і долати внутрішні та зовнішні виклики, зберігаючи власну самобутність, забезпечуючи історичні перспективи.

Висновки

У результаті дослідження ролі традиційних культурних цінностей у контексті формування цінностей інформаційного суспільства встановлено, що у сучасному світі відбуваються соціокультурні зрушення, які мають структурний характер. Водночас, в основі цих зрушень лежить така традиційна людська риса, як стурбованість безпосередніми потребами або небезпеками, а не стосовно речей, які здаються далекими або такими, що не мають до них

безпосереднього стосунку. Міжгенераційний процес зміни цінностей обумовлює поступову модифікацію політичних і культурних норм сучасного постіндустріального суспільства. Такий перехід від матеріалістичних ціннісних пріоритетів до постматеріалістичних і, навпаки, виводить на авансцену нові проблеми і багато в чому служить імпульсом для віднайдення втрачених ціннісних засад. Оремою уваги потребує осмислення моральної посттолерантності як стану «поза табу», у певний спосіб деморалізує сучасне суспільство. Варто відзначити, що «відкритий» інформаційний простір сучасної доби є штучно керованим, модернованим і має суттєвий вплив на трансформацію моральних аксіологічних засад і культурних цінностей. Саме цей інформаційний простір спонукає сучасних людей до наперед заданих оціночних суджень, «м'яко» нав'язуючи єдино можливі рішення, відповідно до інформаційного «мейнстріму». Суперечності з носіями інших ціннісних установок та соціокультурних норм, чи то просто з критично мислячими індивідами, які не бажають некритично сприймати панівні доктрини інформаційного суспільства, суттєво впливає на зростання конфліктних ситуацій у світі.

Список літератури

1. Антіпова О. П. Соціокультурний простір інформаційної ери: взаємовплив природної та штучної мов [Текст]: монографія / О. П. Антіпова; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2013. – 175 с.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман; [пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева]. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
3. Бодрияр Жан. Симулякри і симуляція / Жан Бодрияр; [пер. з фр. В. Ховхун]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
4. Дротянко Л. Г. Соціальні трансформації мовленевої культури в інформаційну еру / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(19). – К.: НАУ, 2014. – С. 8-11.
5. Кримський С. Б. Архетипи української ментальності / С. Б. Кримський // Проблеми теорії ментальності. – К.: 2006. – С. 273-299.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; [пер. с англ.]. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с. (Серия «Мастера психологии»).
7. Мафесолі М. Час племен. Занепад індивідуалізму у постмодерному суспільстві. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. – 264 с.
8. Ненашев А. И. Информационное пространство современного общества: коммуникационный аспект: автореф. дис. на соискание научной степени канд. фил. наук: спец. 09.00.11 «социальная философия по философским наукам» / А. И. Ненашев. – Саратов, 2008. – С. 5
9. Орденів С. С. Архаїзація глобалізованого соціуму в інформаційну добу / С. С. Орденів // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2(28). – К.: НАУ, 2018. – С. 54-64.
10. Ороховська Л. А. Мас-медіа інформаційної доби та проблема атомізації суспільства / Л. А. Ороховська // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(19). – К.: НАУ, 2014. – С. 40-44.
11. Пода Т. А. Маніпуляція як спосіб трансформації суспільної свідомості / Т. А. Пода // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (20). – К.: НАУ, 2016. – С. 47-50.
12. Почепцов Г. Г. Как ведутся тайные войны: Психологические операции в современном мире / Г. Г. Почепцов. – Харьков: Консум, 2000. – 200 с.

13. Почепцов Г. Информационные войны. Новый инструмент политики / Г. Почепцов. – М.: Алгоритм, 2015. – 256 с.

14. Почепцов Г. Контроль над разумом / Г. Почепцов. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012 – 352 с.

15. Топалова С. О. Маніпулювання свідомістю як технологія впровадження політичних міфів / С. О. Топалова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2011. – №. 7. – С. 164-171.

16. Ченбай Н. А. Особливості процесу формування інформаційної культури особистості в суспільстві / Н. А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 2 (26). – К.: НАУ, 2017. – С. 112-115.

References

1. Antipova, O. 2013. Sotsiokulturnyi prostir informatsiinoi ery: vzaiemovplyv pryrodnoi ta shtuchnoi mov [Socio-Cultural Space of the Informational Era: the Mutual Influence of Natural and Artificial Languages]. Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav. Dnipropetrovsk: DDUVS.

2. Bauman, Z. 2005. Individualizirovannoe obschestvo [The Individualized Society]. Moscow: Logos.

3. Bodriar, Z. 2004. Symuliakry i symuliatsiia [Simulacra and Simulation]. Kiev: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy».

4. Drotianko, L. 2014. Sotsialni transformatsii movlenevoi kultury v informatsiinu eru [Social Transformations of Speech Culture in the Age of Information]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 1: 8-11.

5. Krymskyi, S. 2006. Arkhetypy ukrainskoi mentalnosti [Archetypes of Ukrainian Mentality]. Problemy teorii mentalnosti. Kiev: 273-299.

6. Maslou, A. 2008. Motivatsiya i lichnost [Motivation and personality]. SPb.: Piter.

7. Mafesoli, M. 2018. Chas plemen. Zaneпад individualizmu u postmodernomu suspilstvi. [The Time of the Tribes: The Decline of Individualism in Mass Society]. Kiev: Vidavnychiy dim «Kievo-Mogilyanska akademiya».

8. Nenashev, A. 2008. Informatsionnoe prostranstvo sovremennogo obschestva: kommunikatsionnyy aspekt

[Information Space of Modern Society: Communication Aspect]. Avtoref. dis. na soiskanie nauchnoy stepeni kand. fil. nauk: spets. 09.00.11 «sotsialnaya filosofiya po filosofskim naukam». Saratov: 5.

9. Ordenov, S. 2018. Arkhaizatsiia hlobalizovanoho sotsiumu v informatsiinu dobu [Archaization of a globalized society in the information era]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 2: 54-64.

10. Orokhovska, L. 2014. Mas-media informatsiinoi doby ta problema atomizatsii suspilstva [Information age of mass media and the problem of the atomization of society]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 1: 40-44.

11. Poda, T. 2016. Manipuliatsiia yak sposib transformatsii suspilnoi svidomosti [Manipulation as a way of transformation of social consciousness]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 2: 47-50.

12. Pocheptsov, G. 2000. Kak vedutsya taynyie voyni: Psihologicheskie operatsii v sovremennom mire [How secret wars are conducted: Psychological operations in the modern world]. Harkov: Konsum.

13. Pocheptsov, G. 2015. Informatsionnye voyni. Novyy instrument politiki [Information warfare. New Policy Tool]. Moscow: Algoritm.

14. Pocheptsov, G. 2012. Kontrol nad rozumom [Control Over the Mind]. Kiev: Vidavnychiy dim «Kievo-Mogilyanska akademiya».

15. Topalova, S. 2011. Manipulivannia svidomistiu yak tekhnolohiia vprovadzhennia politychnykh mifiv [Manipulation by Consciousness as a Technology for Implementing Political Myths]. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Serii: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia, 7: 164-171.

16. Chenbai, N. 2017. Osoblyvosti protsesu formuvannia informatsiinoi kultury osobystosti v suspilstvi [Features of the process of forming information culture of personality in the knowledge society]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filosofiia. Kulturolohiia, 2: 112-115.

А. Н. Клешня

РОЛЬ ТРАДИЦИОННЫХ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБЩЕСТВЕННОМ РАЗВИТИИ ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭПОХИ

Аннотация. В статье рассматривается место традиционных культурных ценностей и ценностей информационного общества в социокультурном развитии общества информационной эпохи. Значительная роль отводится осмыслению нравственного состояния современного общества, анализу ценностных установок традиционного и информационного обществ, выявлению особенностей коммуникации, а также ее роли в процессе трансформации нравственных ценностей. Подчеркивается, что основу конфликта составляет расширение влияния информационных технологий на общество.

Ключевые слова: культурные ценности, традиционное общество, информационное общество, информационная эпоха, противоречие культуры, коммуникация, моральные ценности.

H. Kleshnia

THE ROLE OF TRADITIONAL CULTURAL VALUES IN SOCIAL DEVELOPMENT OF INFORMATION ERA

Introduction. The Information age peculiarities as knowledge, information, intellectual technologies and a new way of technological sphere organizing, which collectively influence the transformation of the socio-cultural environment, require the philosophical study. **The aim and tasks** of the article are to reveal the role of traditional cultural values and Information society values in the socio-cultural development in Information age. **Research methods.** The work uses sociocultural and computational methodological approaches in their dialectical unity, as well as general scientific methods and principles: the ascent from abstract to concrete; conformity and relativity; analysis and synthesis; generalization; deduction; induction, etc. **Research results.** In the information society, the moral-value identification of the individual is conditioned by the formation of a specific informational consciousness of the global world, which replaces the traditional moral and value orientations. During this substitution there is a sharp surge in the development of subcultures due to the depreciation of traditional culture. This leads to the strengthening of the role of small groups and the transformation of the nature of interpersonal relations in the direction of returning to the imaginative forms of socio-cultural existence. Such archaization acts as a kind of regression. The program of activity in it inherent in a state society has a character associated with the domicile culture and the domination of purely local worlds, in which relations are based on the emotions of people whose worldview was confined to personally familiar members of the local community being ignorant of development as a cultural value. **Discussion.** The axiological crisis of modernity problems were studied by Z. Baumann, K. Beid, R. Inglehart. Strengthening the crisis situation stimulates an abdication to achieve strategic goals and objectives, disintegrating private and public life, violating moral and traditional values. In its turn, the axiological crisis leads to the loss of socio-cultural identity that is intentional due to globalization processes. The axiological crisis and the loss of socio-cultural identity are completely interdependent, coexistent and inseparable processes. And since they exist in a single socio-cultural space, they can not be solved separately. **Conclusion.** In the modern world there are socio-cultural changes being structural in nature. The intergenerational process of values changing determines the gradual modification of the political and cultural norms of the modern post-industrial society. The shift from materialistic value priorities to postmaterialist ones, and, conversely, brings new problems to the forefront and in many respects serves as an impetus for finding of lost value bases.

Keywords: cultural values, traditional society, Information society, Information Era, socio-cultural contradictions, communication, moral values.